

PRZEGLĄDY, RECENZJE, NOTY

Odrodzenie i Reformacja w Polsce, L 2006
PL ISSN 0029-8514

Marceli Kosman (Poznań)

„Husycki Tabor” we współczesnych badaniach i tradycji historycznej

Na historycznym dziedzińcu uniwersytetu w Pradze, położonym obok *Aula Magna*, patroluje uczelni na pomniku — jest ich więcej w mieście nad Weltawą! — jeden z pierwszych jej rektorów, autorytet moralny kraju od sześciu stuleci. Jan Hus nie stanowi w czasach nowożytnych obiektu kontrowersji propagandowych, co zresztą nie powinno dziwić ze względu na stosunek społeczeństwa do religii, miejsce instytucji kościelnych i ich prawną sytuację w dobie tzw. transformacji, a także aktualne proporcje wyznań chrześcijańskich¹. Wojny religijne, a zwłaszcza krwawa rozprawa Habsburgów z Czechami symbolizowana ich klęską pod Białą Górą w 1620 r. (przypomina ją na Rynku Starego Miasta przed ratuszem pomnik ofiar dokonanej wówczas kaźni), nauczyły wiele i znacznie wcześniej, niż w Polsce wprowadziły rodzimą nację na drogę działań pozytywistycznych. Założona w 1347/48 r. Universitas Carolina, która wraz z krajem przeżywała czasy sukcesów i klęsk², ustąpiła w latach 1556–1622 miejsca kontrreformacyjnej uczelni jezuickiej³, z czasem jednak — nawiązując do tradycji jednej i drugiej, nowożytny uniwersytet, odrodzony pod patronatem swego założyciela Karola IV Luksemburga potrafił zachować i pielęgnować dorobek rodzimej nauki, w tym teologii w jej wszystkich odcieniach⁴. Dało to o sobie znać w konstruktywnym

¹ W metropolii stołecznej (diecezje Praga, Pilzno, Hradec Kralowe, Litomierzyce, Czeskie Budziejowice) katolicy stanowią 25% wierzących, podobnie jak w diecezji Brno metropolii ołomunieckiej, gdzie wyższy odsetek (ok. 50%) odnotowano w samej archidiecezji Ołomuniec — zob. T. Fitych, *Kościół milczenia dzisiaj. Wypowiedzi księży biskupów Czech i Moraw w pięć lat po odzyskaniu niepodległości*, Praga–Nowa Ruda 1995, s. 31 (mapa).

² Dorobek sześciu i pół wieków istnienia zaowocował w ostatnich latach XX wieku licznymi publikacjami, w tym fundamentalną czterotomową syntezą analityczną pod naczelną redakcją Františka Kavki i Josefa Petřana: *Dějiny Univerzity Karlovy 1348–1990*. Publikaci vydala Univerzita Karlova k 650. výročí svého založení (odtąd: *Dějiny*). Zob. t. I: 1347/48–1622, Praha 1995, s. 135–161 (J. Kadlec, *Teologická fakulta*), s. 205–217 (M. Svatoš, *Kalisnická univerzita 1419–1556*), s. 247–267 (I. Čornejová, *Jezuitská akademie do roku 1622*).

³ *Dějiny*, t. II: 1622–1802, s. 69–98: K. Beránek, *Teologická fakulta* (był to jeden z czterech wydziałów; pozostałe to filozoficzny, prawny i medyczny. Po zniesieniu zakonu jezuitów wydziałem teologicznym Klementinum kierował przez dziesięć lat (1775–1785) opat brzewnowsko-broumowski Stefan Rautenstrauch, jedna z najwybitniejszych postaci epoki. Po jego śmierci funkcji dziekana nie obsadzono).

⁴ Podlegał zasadniczym przeobrażeniom w końcowej fazie przynależności Czech do monarchii habsburskiej, a zwłaszcza w okresie odrodzenia narodowego, której to epoce poświęcony jest obszerny tom III syntezy (*Dějiny...*, 1802–1918, Praha 1997). Struktura wydziałowa pozostała bez zmian, patronowali teraz cesarze Karol Luksemburg (jego pomnik

klimacie religijnym po utworzeniu w 1918 r. Czechosłowacji, jakże odmiennym od międzywojennej Rzeczypospolitej z hasłem „Polak = katolik”⁵.

Po odzyskaniu niepodległości Uniwersytet z Karolem IV, budowniczym Złotej Pragi jako patronem, stał się wiodącą uczelnią w państwie czechosłowackim. Ze zrozumiałych względów narodowy charakter nie był już hamowany przez zewnętrzne czynniki polityczne, aczkolwiek obok czeskiej nadal istniała struktura językowa niemiecka, przy czym obie uczelnie posiadały te same wydziały. Było ich w latach 1918–1945 pięć: teologiczny, prawny, medyczny, filozoficzny i przyrodniczy. Siedzibą pierwszego z nich od 1928 r. był okazały gmach arcybiskupiego seminarium w Pradze — Dejwicach, na peryferiach stolicy, dokąd przeniesiono ją z poprzednio zajmowanego skromnego budynku w centrum miasta. Stwarzało to znaczne możliwości rozwoju, a zarazem pozwalało na pewną izolację⁶. Zanim do tego doszło, senat uczelni wystąpił w 1919 r. z postulatem usunięcia teologii z jej składu, czemu sprzeciwił się uniwersytet niemiecki, odwołując się m.in. do tradycji historycznej. Sami zainteresowani nie włączyli się do sporu, zaś po jego załagodzeniu kanclerzem wydziału został nowy arcybiskup Pragi Frantisek Kordac (zm. 1934), od 1905 r. związany z uniwersytetem jako profesor filozofii⁷. Kres dotychczasowej działalności, podobnie jak na innych wydziałach, nastąpił z dniem 17 listopada 1939 r., zaś po zakończeniu drugiej wojny światowej dopiero w nowych warunkach politycznych — z inicjatywy kardynała Frantiska Tomaska — w 1990 r. fakultet powrócił do Uniwersytetu Karola, ale już z nową nazwą, jako Wydział Teologii Katolickiej⁸. Pojawiły się bowiem wówczas dwie bratnie jednostki — Wydział Teologii Ewangelickiej oraz Wydział Teologii Husyckiej. Geneza ich wiąże się z okresem międzywojennym, kiedy to doszło w grudniu 1918 r. — tuż po powstaniu Czechosłowacji — do fuzji organizacyjnej ewangelików augsburskich (luterzańskich) z reformowanymi (kalwińskimi) w Czeski Braterski Kościół Ewangelicki. Wystąpił on z sugestią włączenia do uniwersytetu własnego wydziału teologicznego, co jednak nie znalazło uznania ze względu na dominujące w społeczeństwie sekularyzacyjne tendencje. Toteż powołany 8 kwietnia 1919 r. *Husycki Czechosłowacki Ewangelicki Fakultet Teologiczny* miał charakter uczelni samodzielnej. Inauguracja jego działalności miała uroczysty charakter i nastąpiła w obecności prezydenta Republiki Tomasza Masaryka⁹. Znaczny był dorobek naukowy, zwłaszcza dzięki uczonym tej miary, co Ferdinand Hrejsa (1867–1953), uprzednio ostatni superintendent czeskiego kościoła ewangelicko-augsburskiego, autor głośnych prac, zwłaszcza: *Ceska konfese, jej vznik, podstata a dejiny* (1912), *Ceska reformace* (1914), *O dedictvi Jednoty bratrské* (1926) oraz sześciotomowej syntezy *Dějiny krest'anstvi c Československu* (1947–1950), współzałożyciel i redaktor „Reformacního sbor-

wystawiony był przed Klementinum) i Ferdynand Habsburg, przy czym w 1882 r. dokonany został podział na uniwersytety czeski i niemiecki. Na temat wydziału teologicznego zob. M. Kunštát, *Teologická fakulta*, s. 33–38. O liczbie słuchaczy seminarium arcybiskupstwa praskiego oraz fakultetu uniwersyteckiego, a także kształcenia kandydatów do stanu duchownego z pozostałych trzech diecezji w pierwszej połowie XIX w.: s. 37.

⁵ Zob. M. Kosman, *Zarys dziejów rodzimego i obcego nurtu w polskim protestantyzmie (do roku 1939)*, „Studia Historica Slavo-Germanica”, t. VI, 1977, s. 49–88 (zwłaszcza podrozdziały o czasach zaborów i okresie międzywojennym).

⁶ M. Kunštát, *Teologická fakulta 1919–1939*, w: *Dějiny*, t. IV, s. 61 n.; K. A. Huber, *Die Prager Theologischen Fakultäten von 1883/1891 bis 1945*, in: *Die Teilung der Prager Universität 1882 und die intellektuelle Desintegration in den böhmischen Ländern*. München 1984, s. 37–54.

⁷ *Český biografický slovník XX. století* (odtąd: *Slovník*) t. II, Praha 1999, s. 126 n.

⁸ *Dějiny*, t. IV, s. 356.

⁹ M. Kunštát, *Evangelická teologická fakulta*, w: *Dějiny...*, t. IV, s. 359 nn.

niku” (1921–1946)¹⁰. Do grona wyróżniających się historyków na wydziale należał František Michalek Bartoš (1889–1972), profesor od 1937 r., autor szeregu monografii (m.in. *Husitství a cizina* z 1931 r.), syntezy *Čechy v době Husove* I–III (1947) i *Husitská revoluce* I–II (1965, 1966) oraz licznych prac popularnonaukowych¹¹. Natomiast na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Karola rozwijał działalność badawczą Jaroslav Bidlo (1868–1937), historyk sławista, wychowanek ojczyściej Almae Matris oraz uniwersytetów w Krakowie, Moskwie i Piotrogradzie, autor fundamentalnego — dobrze znanego w Polsce — czterotomowego dzieła pt. *Jednota bratrská v prvním vyhnání* (1900–1932), wydawca *Akty Jednoty bratrské*, I–II (1915–1923)¹². Podczas V Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich, który obradował w Warszawie w dniach od 28 listopada do 4 grudnia 1930 r. wygłosił on referat na temat udziału Jednoty Czeskiej w realizacji postanowień konfederacji warszawskiej z 1573 r., który ukazał się w tomie I materiałów pozjazdowych¹³, natomiast w poszerzonej wersji został złożony do tomu 53 (zeszyt 3) „Kwartalnika Historycznego”. Jego publikacji przeszkodził wybuch drugiej wojny światowej. Toteż — mając na uwadze wartość materiałową tekstu po czterdziestu latach ogłoszony został na łamach „Odrodzenia i Reformacji w Polsce”, którego redakcja decyzyjnie o druku zachowanego tekstu uzasadniła jego charakterem (podsumowanie wyników badań zawartych w rzadko już dostępnym tomie IV dzieła o Jednoci) oraz *cennymi danymi źródłowymi, które niewiele straciły na aktualności*¹⁴.

W 1950 r. doszło do podziału samodzielnego Husyckiego Fakultetu Teologicznego (jego siedziba za czasów I republiki znajdowała się w pojezuickim Klementinum, po zakończeniu wojny otrzymał nową siedzibę) na dwa; Wydział Ewangelicki otrzymał imię Jana Amosa Komeńskiego i powiązany został z kształceniem duchownych dla Czeskiego Brackiego Kościoła Ewangelickiego, Chrześcijańskiego Reformowanego Kościoła na Słowacji, Jednoty Brackiej, Kościoła Brackiego (do 1968 r. Jednoty Czeskobrackiej), Brackiej Jednoty Baptistów, Ewangelickiego Kościoła Metodystów oraz Kościoła Adwentystów Dnia Siódmego. Liczba słuchaczy początkowo wynosiła 160, ale w następnej dekadzie spadła do 30, by z czasem — w roku akademickim 1989/90 — wzrosnąć do 200, z czego trzecią część stanowiły kobiety. Szczególnie popularną postacią wśród kadry wykładowców w drugiej połowie XX w. był historyk Amadeo Molnar (1923–1990)¹⁵, absolwent Fakultetu Komeńskiego, wydawca źródeł historycznych, długoletni dziekan i następca na tym stanowisku Rudolfa Ricana (1899–1975), autora dzieła *Dejiny Jednoty bratrské* (1957) oraz syntezy dziejów czeskiego protestantyzmu pt. *Od usvitu reformace k dnesku* (1948)¹⁶.

W tym samym roku zainaugurował — po dokonanim rozdziale — działalność trzeci z wydziałów teologicznych, husycki, choć jeszcze formalnie poza Uniwersytetem Karola (aczkolwiek uroczysta inauguracja miała miejsce w jego historycznej auli), jako Husycki Czechosłowacki Wydział Teologiczny. Formalne włączenie w skład Almae Matris nastąpiło w dobie po „aksamitnej rewolucji” (1990). Siedzibą fakultetu stał się zbór husycki w Pradze — Dejvicach. Był to

¹⁰ *Slovník*, t. I, s. 516.

¹¹ *Slovník*, t. I, s. 50.

¹² *Slovník*, t. I, s. 95.

¹³ *Referaty*, Lwów 2930, s. 122–126.

¹⁴ J. Bidlo, *Účast Jednoty Bratrské v válce o proces i egzekucji konfederacji warszawskiej*, „Odrodzenie i Reformacja w Polsce”, XX, 1977, s. 159–175. Zob. przyp. 1, s. 159.

¹⁵ *Slovník*, t. II, s. 400.

¹⁶ *Slovník*, t. III, s. 80. Zob. też zarys dziejów uczelni jego pióra: R. Řičan, *Padesát let Komeňského evangelického bohoslovecké fakulty v Praze*, Praha 1969.

bardziej symbol wielkiej narodowej historii niż dynamiczny ośrodek naukowo-dydaktyczny¹⁷.

Sprawa Jana Husa bowiem przybrała w ostatnich latach XX wieku charakter ogólnonarodowy, czego wyrazem stała się wreszcie satysfakcja, jaką dała Czechom Stolica Apostolska poprzez złożone oficjalnie przez Jana Pawła II przeprosiny za spalenie na stosie praskiego teologa w 1415 r. Droga do pojednania została przez Rzym zapoczątkowana w kwietniu 1990 r. podczas pielgrzymki papieża do Pragi, a ważnym na niej krokiem stała się międzynarodowa konferencja w Bayreuth (1993) z udziałem przedstawicieli czeskiego duchowieństwa i historyków, poświęcona analizie poglądów i dokonań reformatora (*Jan Hus między epokami, narodami i konfesjami*)¹⁸. W tym samym roku prymas Czech kardynał Miloslav Vlk powołał przy krajowej konferencji biskupów specjalną komisję z udziałem kościołów rzymskokatolickiego i ewangelickich, kierownictwa Instytutu Historii Czeskiej Akademii Nauk oraz uniwersytetów w Pradze, Brnie i Ołomuńcu.

Wyniki jej — niepozbowionych emocjonalnego wydzźwięku — dociekań stały się przedmiotem obrad zorganizowanej w Rzymie (15–18 grudnia 1999 r.) na Papieskim Uniwersytecie Laterańskim przez episkopat czeski z udziałem Akademii Nauk i Uniwersytetu Karola, międzynarodowej konferencji (*Convegno internazionale su Johannes Hus*), w której uczestniczyli również badacz Włoch, Niemiec, Polski, Lichtensteinu i Kanady. Stolica Apostolska chciała poprzez zorganizowanie w tym właśnie czasie sympozjum dokonać ważnego ekumenicznie kroku na drodze do zbliżenia między wyznaniem chrześcijańskimi przed wielkim jubileuszem 2000 r. i wejściem w trzecie tysiąclecie. Firmował je wszak na pierwszym miejscu Centralny Komitet Grande Giubileo. Dali temu wyraz w swych wystąpieniach kardynałowie Roger Etchegaray i Miloslav Vlk, a Walter Kasper zwrócił uwagę na konieczność ostatecznego wyjaśnienia miejsca Jana Husa — podobnie jak Marcina Lutra — w dziejach. Kwestia ta stała się przedmiotem dociekań w ciągu trzech dni obrad. Autorem jednego z 26 referatów (*Hus a la questione della predistinazione*) był dziekan Fakultetu Teologii Husyckiej Uniwersytetu Karola (w tym Teologii Katolickiej, nie zabrakło też głosu Teologii Ewangelickiej) Zdenek Kucera¹⁹, przeważali jednak przedstawiciele innych wydziałów oraz Akademii Nauk. Reprezentowane były najwyższe władze państwowe na czele z prezydentem Republiki Vaclavem Havlem, który w swym wystąpieniu podczas obrad plenarnych w ostatnim dniu obrad zwrócił uwagę na ogólnoludzkie cechy dokonań „człowieka z Czech” i jego rolę w rozwoju myśli humanistycznej. Główne tezy swego wystąpienia przypomniał dnia 18 grudnia podczas audyencji zgromadzonych u papieża Jana Pawła II.

¹⁷ M. Kunštát, *Husitská teologická fakulta*, w: *Dějiny*, t. IV, s. 365–367; M. Salajka, *Husova československá bohoslovecká fakulta v Praze. K jejímu čtericetiletí*, „Theologická revue Čirkve československé husitské”, 18, 1985, s. 24–33.

¹⁸ Plon obrad został opublikowany w wersji książkowej po czesku (*Jan Hus mezi epochami, narody a konfesemi*. Wyd. J. B. Lasek i in., Praha 1995, s. 333), a w obszerniejszej postaci dwa lata później po niemiecku (*Jan Hus zwischen Zeiten, Volkern, Konfessionen*. Wyd. H. Seibt i in., München 1997, s. 544).

¹⁹ Zdenek Kucera, ur. 1930 w Bratysławie, absolwent teologii Husowskiego Wydziału Teologicznego oraz filozofii na Uniwersytecie Karola, od 1955 proboszcz czeskiego Kościoła husyckiego, od 1979 docent, a od 1981 profesor teologii systematycznej; 1990 aktywnie uczestniczył w inkorporacji Wydziału Husowskiego do Uniwersytetu Karola i został jego dziekanem, autor m.in. dzieła pt. *O teologickou totožnost Cirkve cs. Husitske* (1988) — zob. *Slovník*, t. II, s. 213.

Polityczno-religijną sferę dyskusji nad Husem zamknęło datowane w pierwszym dniu roku jubileuszowego w Pradze wspólne oświadczenie kardynała M. Vlka oraz Pawła Smetany²⁰, seniora Synodu Czeskiego Braterskiego Kościoła Ewangelickiego, a zarazem przewodniczącego Czeskiej Ekumenicznej Rady Kościelnej. Jego treść rzuca znamienne światło na stosunki międzykonfesyjne w kraju na Wełtawą. Jan Hus został potraktowany jako wspólny duchowy patron całego społeczeństwa.

Ciąg dalszy „sprawy” został oddany w ręce ludzi nauki²¹. Ostatnie zdanie odnosi się do sytuacji z przełomu XX i XXI wieku. Wcześniej bowiem — kiedy wkrótce po zakończeniu drugiej wojny światowej władza przybrała charakter komunistyczny, którego nie zdołała pokonać „praska wiosna” z 1968 r. — badacze musieli przez ponad cztery dziesięciolecia liczyć się z realiami, żeby nie tylko prowadzić studia nad przeszłością, ale również publikować ich wyniki. Nieodzowny był tu tzw. kostium, frazeologia, co w wypadku husytyzmu polegało na eksponowaniu jego ludowo–rewolucyjnego charakteru. Przynosiło to oczekiwane wyniki nawet w czasach wymagających szczególnej ostrożności. Zdołano nawet utworzyć specjalne czasopismo „Husycycki Tabor”, które ukazuje się od 1978 r. do chwili obecnej, dosyć szybko przybierając charakter poważnego periodyku naukowego o charakterze międzynarodowym. Zewnętrznie symbolizuje to zmianą podtytułu — od organu „Muzeum Rewolucyjnego Ruchu Husyckiego” do pozbycia się obu środkowych wyrazów. Ostatecznie pozostało „Muzeum Husyckie”²². Przemiany polityczne w kraju objęły więc — wraz z naukami historycznymi — badania nad husytyzmem, które zostały uwolnione od ideologicznego gorsetu. Zachował przy tym swoje historyczne miejsce położony niemal w połowie drogi między Pragą (80 km) i Czeskimi Budziejowicami, dynamicznym ośrodkiem uniwersyteckim w południowej części kraju (60 km) Tabor, miasto–muzeum, w swej starej części dosyć wierny świadek dawnych wieków²³. W dobie narodowego od-

²⁰ Pavel Smetana, ur. 1937, absolwent Ewangelickiego Wydziału Komeńskiego oraz teologii na uniwersytecie w Edynburgu, od 1979 zastępca seniora (de facto pełnił jego obowiązki), od 1991 senior Synodu Czeskiego Braterskiego Kościoła Ewangelickiego i przewodniczący Rady Ekumenicznej — zob. *Slovník*, t. III, s. 154 n.

²¹ Szczegółowa dokumentacja rzymskiej konferencji została ogłoszona przez uczestniczących w niej prorektora Uniwersytetu Karola i dyrektora Instytutu Historii Akademii Nauk prof. Jaroslava Pánka oraz zastępcę dyrektora Instytutu dra Miroslava Polivkę w książce: *Jan Hus ve Vatikane. Mezinarodni rozprava o ceskim reformatoru 15. stuleti a o jeho recepci na prahu tretioho tisíciletí*, Praha 2000 (tytuł również w wersji angielskiej). Tekst został uzupełniony licznymi fotografiami, zawiera obszerne sprawozdanie z obrad, refleksje ich uczestników, oba wystąpienia prezydenta Havla, odezwę M. Vlka i P. Smetany oraz wywiad z kardynałem (streszczenie całości: *International Conference on Jan Hus and Reception of his Heritage on the Eve of the Third Millenium (Romae, 15–18 December 1999)*, s. 143–151).

²² „Husitský Tabor 1878–1978. Sborník Muzea Husitského Revolučního Hnutí” (odtąd: HT), 1, Tabor 1978, ss. 131; HT, 2, 1979, ss. 175; HT, 3, 1980, ss. 195; HT, 4, 1981, ss. 336; HT, 5, 1982, ss. 384; HT, 6–7 (1983–1984), Tabor 1984, ss. 564+16 ilustr.; HT, 8, 1985, ss. 430; HT, (1986–1987), Tabor 1987, ss. 495; HT, 10, 1991, ss. 380+ilustr.; HT. Sborník Husitského Muzea, 11, 1994, s. 116; HT, 12, 1999, s. 139; HT, 13, 2002, s. 584; HT, 14, 2004, ss. 419. Ponadto obok serii zasadniczej zaczęły się ukazywać z odrębną numeracją uzupełnienia — zob. HT. Sborník Husitského Muzea. Supplementum 1: *Jan Hus na přelomu tisíciletí*. Liczący 808 stron druku tom zawiera pełną dokumentację rzymskiej konferencji na Uniwersytecie Laterańskim z grudnia 1999 r. (zob. wyżej, przyp. 21).

²³ Tabor liczy obecnie 37 tysięcy mieszkańców, zajmuje powierzchnię 62,21 km². Dla życia gospodarczego ważne znaczenie odgrywa położenie na skrzyżowaniu ważnych szlaków komunikacyjnych: Praga — Czeskie Budziejowice — Linz oraz Písek — Pelhřimov — Brno. Aglomeracja Taboru, Sezimova Usti o Plané nad Luznicą stanowi drugą pod względem

rodzenia znalazł się również on — dzięki wysiłkom kilku pokoleń rodzimej inteligencji — wśród czołowych ośrodków prowincjonalnych, co znalazło odbicie również na niwie kulturalnej. W szóstym dziesięcioleciu XIX w. nawiązując do tradycji czasów husyckich założono gimnazjum realne z wyłącznie czeskim językiem nauczania (pierwsza tego rodzaju placówka w monarchii habsburskiej) oraz *wyższą* szkołę rolniczą. Przełomowe znaczenie miał rok 1878, kiedy zorganizowano muzeum miejskie, oczywiście poświęcone w głównej mierze, jeśli nie wyłącznie, pamiątkom z pierwszej połowy XV w., co przyczyniło się do popularyzacji czasów husyckich w szerokich kręgach społeczeństwa oraz do ożywienia badań nad tym ruchem religijnym i nad dziejami miasta²⁴.

Zainteresowania tym swoistym sanktuarium religijno-patriotycznym nie osłabły w okresie międzywojennym. Druga wojna światowa pozostawiła ślad przede wszystkim w likwidacji żydowskich mieszkańców oraz zniszczeniu ich historycznego cmentarza²⁵. Wkrótce po jej zakończeniu, w ramach przemian ustrojowych, nadano placówce muzealnej nazwę Muzeum Husyckiego Ruchu Rewolucyjnego (Muzeum Husitského Revolučního Hnutí), które pod tą nazwą przetrwało cztery dekady, aby skrócić ją o połowę i stać się po prostu Muzeum Husyckim w Taborze. Wraz z nią zmienił się podtytuł wspomnianego czasopisma. Godzi się przy tym zauważyć, że zmiana ta nie wpłynęła na obsadę stanowiska redaktora (był nim Miloš Drda), natomiast w gronie jego współpracowników systematycznie następowały zmiany w kierunku wzmacniania zespołu redakcyjnego badaczami, przede wszystkim z Instytutu Historii Akademii Nauk w Pradze. Sprawuje on pieczę nad badaniami firmowanymi przez historyczne centrum husytyzmu, z którym systematycznie organizuje konferencje naukowe o charakterze międzynarodowym, dysponując na miejscu doskonałą bazą lokalową w nowoczesnym centrum zamkowym.

„Husycki Tabor” zaczął się ukazywać w stulecie powstania muzeum, co zresztą zostało zaakcentowane na karcie tytułowej pierwszego rocznika poprzez przypomnienie dat: 1878–1978. Przedmowa została zaopatrzona w stosowne motto, które przypominało, iż Tabor oznacza pierwszy krok na drodze do ... budowy socjalizmu. W samym zaś tekście uwypuklono rolę husytyzmu w procesie postępowych przemian ludzkości i jego internacjonalistyczny charakter. Muzeum miało już swoje ideologiczne zasługi poprzez zorganizowanie w 1972 r. wystawy o husytach (nie było to trudne ze względu na posiadanie od dawna przebogatych eksponatów), a dwa lata później ekspozycji pod bardziej wymownym nagłówkiem: *Rewolucyjne tradycje husytyzmu a życie ludu pracującego Taboru i okolic*. W dziale rozpraw trzy miały charakter dokumentacyjno-naukowy, a czwarta nawiązywała do współczesności, mianowicie do przemian ustrojowych z 1948 r. i kończyła się cytatem z wystąpienia Klementa Gottwalda na temat budowy so-

liczby ludności koncentrację ludności w południowych Czechach. Tabor stanowi stolicę powiatu, a zarazem przykład doskonałego połączenia funkcji historyczno-kulturalnych z współczesno-ekonomicznymi. Obraz tego znajdujemy w zabudowie, która wyraźnie odzwierciedla respekt dla części zabytkowej i część nowożytną (koniec XIX w., czasy międzywojenne, druga połowa XX w.).

²⁴ Rola Taboru nie znalazła dostatecznego odbicia w niedawno wydanej w Polsce — napisanej interesująco i bogato ilustrowanej — książce A. Michałka, *Wyprawy krzyżowe. Husyci*, Warszawa 2004. Szkoda, że pozostał on w cieniu wyeksponowanych innych miejsc obronnych, w tym na terenie Polski.

²⁵ Martyrologię z lat 1939–1945 przypomina zbudowany na Praskim Przedmieściu, w miejscu przeprowadzanych egzekucji, pomnik ku czci 156 zamordowanych.

cializmu, ale też z przypomnieniem zasług dla niego ze strony praocjów z XV wieku²⁶. Była to danina na rzecz badań źródłowych.

Już w drugim tomie, który ukazał się w roku następnym, zamieszczono materiały sympozjum zorganizowanego w dniach 6–7 września 1979 r. na temat miejsca husyckiego Taboru w historii Czech²⁷. Obradowano w trzech blokach tematycznych: 1) Tabor a rewolucja husycka, 2) Husycki Tabor w świetle badań archeologicznych i historycznych, 3) Postępowe tradycje husyckiego Taboru. Pod tymi hasłami zaprezentowano referaty podsumowujące dotychczasowy stan wiedzy oraz wytyczanie nowych szlaków badawczych. Wystąpienia dotyczyły m.in. miejsca historycznego centrum husytyzmu w historii Czech, jego znaczenia w drugiej połowie XV wieku, piśmiennictwa taboryckiego oraz związków z uniwersytetem w Pradze²⁸.

W kolejnym roku dział referatów zainaugurował wybitny badacz epoki František Šmahel obszernym studium o zagadce dwóch Žižków²⁹, znalazły się też teksty o echem ideologii taboryckiej w polskim Zelowie oraz motywach husyckich na znaczkach pocztowych ostatniego półwiecza. Istotne miejsce zajmowały w tomach „Taboru Husyckiego” przeglądy badań (omówienia dawniejszego dorobku oraz recenzje nowości wydawniczych), które dowodziły żywego zainteresowania tematyką w kraju i za granicą.

Materiały II sympozjum husytologicznego (9–11 IX 1980 r.) dotyczącego *Idei pokoju i współpracy międzynarodowej w husytyzmie* zostały udostępnione czytelnikom w tomie czwartym, przynosząc pod ideologicznie nośnym nagłówkiem dobrze udokumentowane studia źródłowe. W następnym roczniku na czoło wybijała się niemal 130-stronicowa rozprawa o początkach miasta Tabor³⁰, której towarzyszyły kolejne wartościowe teksty (w tym również dotyczące tego samego tematu), stanowiąca ważny przyczynek do dziejów historiografii korespondencja jej czeskiego patrona Franciszka Palacký’ego (1798–1876), którego podobizna znajduje się na poczesnym miejscu w tamtejszym muzeum, z kolegami w Bawarii i Saksonii³¹. Dla przekonania zaś władz politycznych w tym niespokojnym czasie (1982!) osobne miejsce (20 stron!) zajęła prezentacja dokonanej przez partyzanckiej imienia Jana Husa podczas drugiej wojny światowej, a także dokonania mieszkańców Taboru w 1953 r. w zakresie świeckich ceremonii (7 stron). Szerzeg tematów z zakresu dziejów politycznych, geografii historycznej i urbanistyki przynosi połączony zeszyt 6–7, w którym na uwagę zasługuje obszerny przegląd literatury, obejmujący nie tylko dzieje husytyzmu, ale i tło dziejowe XV–XVI w. W dziale „Kronika” zamieszczono sprawozdanie ze zorganizowanego pod koniec 1982 r. przez Instytut Historii Czechosłowackiej Akademii Nauk sympozjum na

²⁶ B. Janoušek, *Husitska revoluční tradice v roce 1948*, HT, 1, 1948, s. 103.

²⁷ Współorganizatorami, oprócz miejscowego muzeum, były ówczesny Instytut Historii Czech i Świata Akademii Nauk Czechosłowacji oraz Komisja do spraw dawnych dziejów przez przydyum Akademii Nauk.

²⁸ M. Polivka, *Tabor v českých dějinách*; A. Molnár, *O tábořském písemnictví*; J. Kejř, *Tábor a pražská univerzita*; M. Svatoš, *Husitští mecenáši pražské univerzity*; R. Tecl, *Tábor v druhé polovině 15. století*.

²⁹ F. Šmahel, *Záhady dvou Žižků a Žižkova věku*, HT, 3, 1980, s. 5–50.

³⁰ F. Šmahel, *Základy města: Tábor 1432–1452*, HT, 5, 1982, s. 7–134; zob. też J. Mouk, *Tábořský hrad Hradiště ve středověku*, s. 165–176.

³¹ J. Kořalka, *Bavorská a saská korespondence Františka Palackého*, HT, 5, s. 209–250. Ten sam autor w kolejnym tomie HT (5–6) kontynuował swe badania (rozprawa pt. *Palacký a Frankfurt 1840–1860: husitské bádání a politická praxe*, s. 239–360. Również w tomie 8, 1985 HT spotykamy studium tegoż pióra: *Evropský zájem o husitství a František Palacký*, s. 207–238. Zob. też HT, 9, 1989, s. 199–248: *Palacký, Sybel a počátky „Historische Zeitschrift”*.

temat *Państwo czeskie a stany w XV–XVI stuleciach*³². Obszerny ósmy tom mieści w sobie również zwięzłe teksty o symbolice husyckiej w politycznym życiu Czechosłowacji z lat 1945–1948 oraz o aktualności idei tego ruchu w kulturze czeskiej 1948–1955³³. Była to kolejna — skromna, ale nieodzowna — danina złożona władzom w intencji zapewnienia spokoju badaczom. Ostatni tom z jaskrawą czerwoną okładką i nazwą *Muzeum Husyckiego Ruchu Rewolucyjnego* ukazał się w 1991 r.; po stronie tytułowej, a przed spisem treści, zamieszczono reprodukcję dedykacji przedstawiciela władz Petra Pitharda w księdze pamiątkowej muzeum, w której składa on hołd jego pracownikom, którzy zdołali „publikować znakomite czasopismo w trudnych czasach”³⁴.

Kolejny tom ukazał się po kilkuletniej przerwie (11, 1994) i był niezbyt obszerny, podobnie zresztą jak i następny (12, 1999). Za to różniły się od wcześniejszych estetyczną okładką, w tym jej stonowaną czerwień. Pojawiło się też wśród autorów pierwsze nazwisko polskiego badacza (Wojciech Iwańczak), który naszkicował znaczenie pojęcia „tabor” w dawnej Rzeczypospolitej³⁵. Poświęcony dotychczasowemu dorobkowi badań nad husytyzmem tom 12 przyniósł również artykuł tegoż autora, podczas gdy Miloslav Polivka skoncentrował uwagę na publikacjach zachodnioeuropejskich³⁶.

W nowej rzeczywistości politycznej opublikowane zostały jeszcze dwa obszerne tomy (13, 2002; 14, 2004), niezależnie od wspomnianego wcześniej Suplementu zawierającego pełną dokumentację konferencji z grudnia 1999 r. na Papieskim Uniwersytecie Laterańskim w Rzymie³⁷. Zapewne równie okazały będzie tom 15 (w druku), który zawiera materiały VI międzynarodowego sympozjum husytologicznego na temat „Jan Žižka z Trocnowa i wojny husyckie w historii Europy”. Zostało ono zorganizowane w dniach 12–14 października 2004 r. przez Muzeum Husyckie w Taborze, władze miasta, Instytut Historii Czeskiej Akademii Nauk, Muzeum Husyckie w Pradze oraz Towarzystwo Ochrony Pamiątek Husyckich w Taborze. Troje referentów z Polski zaprezentowało tematy: *Jan Žižka w polskiej literaturze i sztuce* (Bogumiła Kosmanowa), *Walki husyckie a etyka zanikającego rycerstwa* (Wojciech Iwańczak) oraz *Litwa średniowieczna w dziejach Europy* (Marceli Kosman).

W tym samym roku opublikowany został okazały tom II studiów uzupełniających (Supplementum), a przyniósł podsumowanie dotychczasowych osiągnięć husytologii dokonane podczas spotkania zorganizowanego dnia 11 września 2003 r. w siedzibie Fakultetu Filozoficznego Uniwersytetu Karola dla upamiętnienia 125 rocznicy utworzenia Muzeum w Taborze³⁸. Obok tekstów 10 referatów i komunikatów wygłoszonych na seminarium, a dotyczących krytycznej oceny badań w Czechach i za granicą oraz ich perspektyw (s. 11–188) niezmiernie interesująca jest część druga tomu, na którą złożyły się wywiady z 14 znanymi badaczami (s. 190–325), wśród których znaleźli się najbardziej aktywny w minionym ćwierćwieczu autor — František Šmahel, dynamiczny przedstawiciel średniego pokolenia, a zarazem nowy prezes Stowarzyszenia Historyków Czech — Jiří

³² HT, 5–6, s. 559.

³³ HT, 8, 1985, s. 247–262, 263–270.

³⁴ HT, 10, 1991, s. 3 (wpis nosi datę 19.3.1991).

³⁵ HT, 11, 1994, s. 43–50.

³⁶ HT, 12, 1999, s. 121–130.

³⁷ Zob. wyżej, przyp. 22.

³⁸ „Husitský Tábor. Supplementum 2. Sbornik Husitského Muzea”, Tabor 2004, s. 496: *Husitský Tábor a jeho postavení v české historiografii v 70. a 80. letech 20. století, uspořádaného Výzkumným centrem pro dějiny vědy ve spolupráci s Husitským muzeem v Táboře dne 11. zaří 2003 v prostorách FF UK v Praze*, oprac. D. Olšáková i Z. Vybíral.

Pešek, naczelny redaktor wszystkich dotychczasowych tomów „Husyckiego Taboru” — Miloš Drda oraz zasłużony na polu organizacyjnym mediewista, wicedyrektor Instytutu Historii AN — Miloslav Polívka. W części trzeciej (s. 327–494) zamieszczono bibliografię zawartości pierwszych dziesięciu tomów HT.

O ile muzeum i całe stare miasto przenosi zwiedzających w klimat dawnych wieków, o tyle centrum konferencyjne w Taborze łączy swym kształtem przeszłość z nauką współczesną, zwłaszcza że dział udostępniania dysponuje licznymi publikacjami książkowymi, folderami, widokówkami oraz kasetami filmowymi.

Na koniec wypadnie zauważyć, że tematyka husycka oraz dzieje braci czeskich zajmują od początku poczesne miejsce na łamach „Odrodzenia i Reformacji w Polsce”, poczynając od tomu II, w którym zostały zaprezentowane nowsze publikacje czeskie. W tomie V Władysław Dziewulski ukazał stosunek społeczeństwa Śląska do husytyzmu, w XI Jaromir Mikulka — rolę Polaków w jego rozwoju (osobne miejsce — w tomie XI — poświęcił Czechom w *Annales* Jana Długosza)³⁹. Kilkanaście tekstów z kolei dotyczy braci czeskich w Polsce⁴⁰. Znaczny też jest — publikowany w innych periodykach naukowych, zbiorach pokonferencyjnych⁴¹ oraz pracach zwartych — dorobek polskich badaczy na temat husytyzmu oraz jego epigonów na terenie Rzeczypospolitej przedrozbiorowej. Jego dokumentacja wykracza poza zakres niniejszego omówienia.

³⁹ W t. XXVII, s. 217–220, S. Bylina ogłosił recenzję pracy J. Mikulki, *Polské země a hereše v době před reformací*, Praha 1969.

⁴⁰ Zob. A. Budniewska i A. Mitura-Karwowska, *Bibliografia zawartości czasopisma „Odrodzenie i Reformacja w Polsce” t. I–XLIII*, Warszawa 2000, s. 15 n.

⁴¹ Przykładowo wymienimy tom: *Polacy w Czechach — Czesi w Polsce. X–XVIII wiek*, red. H. Gmiterek i W. Iwańczak, Lublin 2004 (materiały z konferencji 11–13 X 2002 r. zorganizowanej przez Instytut Historii UMCS).